

Typy záškoláctví (Vágnerová dle Čapek 2008)

impulzivní

- reaguje náhle, nepromyšleně, odejde v průběhu vyučování
- někdy absence trvá i několik dnů než se o situaci dozvědí rodiče
- dítě často pokračuje v absencích ze strachu z následků, neví, co by mělo dělat

plánované

- nejrůznější záminky
- v situaci před zkoušením, neoblíbeným předmětem, neoblíbeným učitelem

záškoláctví x školní fobie, odmítání školy (Elliott a Place 2002)

otázka vůle dítěte

záškoláctví

- varianta agování (převedení problému do chování)
- souvislost s delikvencí, s rozvratnými činy

odmítání školy

- druh neurotické reakce, úzkost, obavy

Záškolák

- sporadické navštěvování školy
- většinou nemá strach, úzkost z chování do školy
- nestěžuje si na fyzické obtíže
- dlouhodobé utajování absencí před rodiči (toulání se po ulicích...)
- větší vliv vrstevníků
- v době vyučování častěji kradou, toulají se, lžou

Dítě odmítající školu

- často dlouhodobá absence
- vážná emoční rozlada (nadměrná bázlivost, výbuchy vzteku, nevolnost, somatizace), když má jít do školy
- dítě zůstává často doma s vědomím rodičů
- dítě se nedopouští „asociálního“ chování
- dítě často charakterizované jako se zájmem o studium
- zdráhá se opustit domov, více se bojí o rodiče

Záškoláctví x odmítání školy (Kyriacou 2005)

Pravé

- **nechodí** do školy, rodiče to **nevědí** - domnívají, že do školy chodí

S vědomím rodičů

- **nechodí** do školy, rodiče o tom **vědí** a vědí, že k tomu **nemá oprávněný důvod**
- rodiče často nepřátelští ke vzdělání, slabí (neodolají přání dítěte) nebo závislí na pomoci a podpoře dítěte (hlídání, péče o nemocného)

S klamáním rodičů

- **nechodí** do školy, ale rodiče, jsou **přesvědčeni**, že k tomu **má oprávněný důvod**

Útěky ze školy

- „interní záškoláctví“ – **přijde, nechá se zapsat a odejde** (někdy se jen někam ve škole „zašije“, jindy jde ze školy pryč)

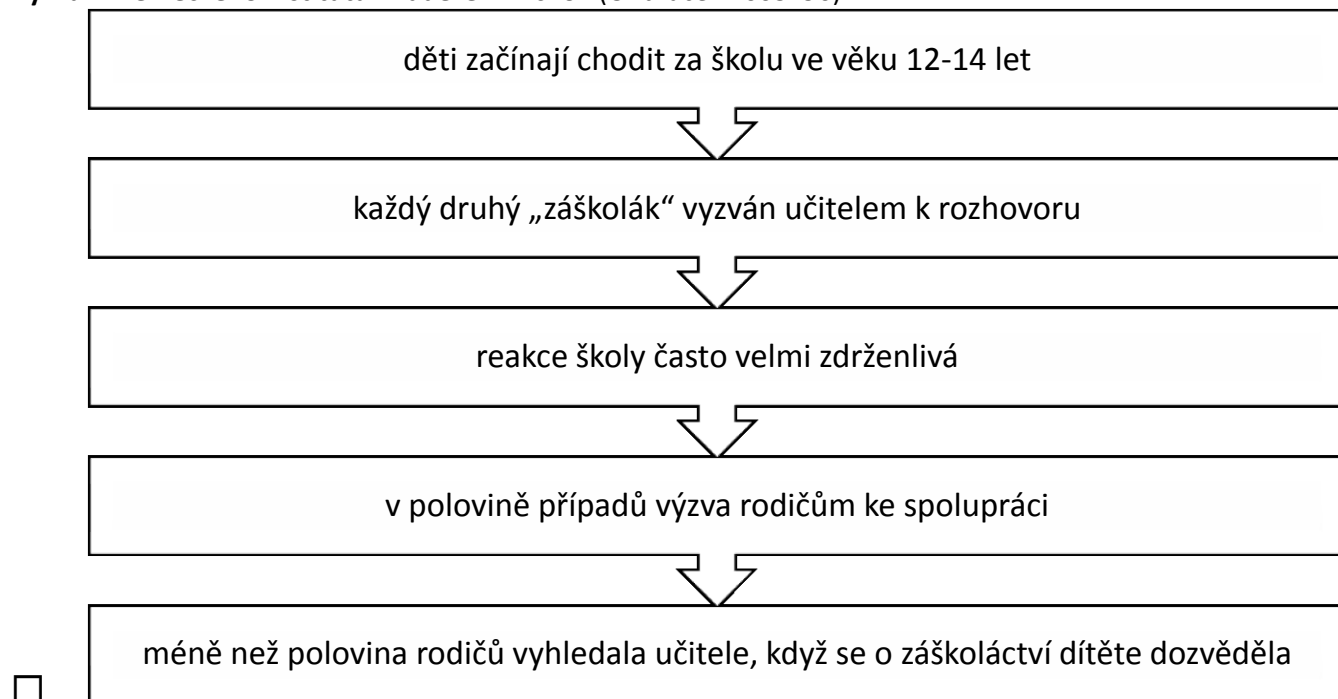
Odmítání školy

- reakce na psychické obtíže – strach, fobie, deprese, nízká sebedůvěra
- obava z představy „jít do školy“
- pro rodiče i učitele složité rozlišit odmítání školy (psychický problém) a další typy absencí

Kolik, jak často v Británii... (Kyriacou 2005)

- typická **docházka** na britských školách v jednom dni
  - ZŠ – 94 %
  - SŠ - 91 %
    - na prvním stupni nižší
    - častěji dívky než chlapci
    - většinou je důvodem onemocnění

- průměr půldenních **neomluvených zaznamenaných** absencí
  - 1. stupeň ZŠ - 0,5 %
  - 2. stupeň ZŠ – 1%

- neoficiálně** zaznamenaná absence (80% chlapci)
  - 1. stupeň ZŠ – 1%
  - 2. stupeň ZŠ – 3,5 =

- Kolik, jak často... (Smith dle Kyriacou 2005)
  - 6411 žáků, Británie – Hertfordshir, dotazníkové šetření

- záškoláctví postupně stoupá
  - 7.třída 3% žáků uvádí tuto zkušenost
  - v 15ti letech opakovaně za školu 18% žáků

Výzkum Německého institutu mládeže Mnichov (Ondráček 2003: 96)

Dle mnohých autorů:

„Pro první neomluvenou nepřítomnost existuje jasný důvod“ (Kyriacou 2005)

- lze polemizovat
- nicméně – často je prvním důvodem
  - šikana
  - nevypracovaný domácí úkol
  - potřeba postarat se o sourozence doma
  - snahy vytáhnout se před kámošem

V takových případech je důležité, co následuje

- reakce okolí (škola, rodiče....), která situaci zastaví, řeší
- posilování budování „začarovaného kruhu“

Příčiny nespokojenosti, záškoláctví a kázeňských přestupků dle aktérů z praxe
(Kinder a kol. dle Kyriacou 2005)

- zahraniční výzkum, rozhovory s řediteli, třídními učiteli, pracovníky úřadů

Individuální patologie nebo poruchy osobnosti

- nízké sebevědomí
- špatné společenské dovednosti
- nižší studijní schopnosti
- speciální vzdělávací potřeby
- špatná koncentrace
- špatné sebevládní

Špatné rodinné podmínky nebo hodnotový systém a sociální faktory v komunitě dětí se špatnou docházkou

- rodiče podceňují vzdělání
- neadekvátní nebo nekonzistentní péče o dítě
- žijí v komunitě s vysokou nezaměstnaností a ekonomickou deprivací

Školní faktory, často vyplývající z osnov nebo ducha škol a ze vztahů mezi spolužáky

- problémy s konkrétními učiteli
- špatné vztahy ve třídě
- žáci nesouhlasí se zásadami školy
- žáci nezvládají učivo
- osnovy a systém hodnocení není uzpůsoben potřebám a zájmům žáků
- málo času na pastorační činnost ve škol

Důvody uváděné záškoláky (Malcol a kol., Reid dle Kyriacou 2005)

- hodiny byly nudné
- práce v nich byla moc těžká
- atmosféra ve škole byla příliš přísná
- žáci měli problémy s některými učiteli
- měli pocit, že je škola odmítá
- škola se jim dostatečně nevěnovala
- byli šikanováni
- chtěli trávit čas s kamarády nebo chtěli být sami
- nelíbily se jim učební osnovy školy

Záškoláci uvádějí... (Kyriacou 2005)

- pocity vzrušení**
- „nijak“ (prázdnota zvyku?)**
- hrdost**
- vina**
- stud**

záškoláctví jako indikátor

- projev-indikátor, který má hlubší a širší souvislosti
- typ chování, kterým dítě reaguje na nějakou potřebu
- indikátor rizika do budoucnosti
  - navázání se na „problematickou“ partu
  - dopad na *self-identitu* dítěte (*jsem dobrej x jsem neschopnej*)
  - získání nálepky „záškolák“, „problémový“
  - bariéra ve vzdělávání a kvalitě života v dospělosti

- Souvislosti záškoláctví** (Ondráček 2003)

<p>únik ze zóny ohrožení</p>	<ul style="list-style-type: none"> • strach, pocit ohrožení (neúspěch, špatná známka, posměch učitele či spolužáků, trest, šikana.
<p>pokus odlehčit si od permanentní a nepřiměřené výkonové zátěže</p>	<ul style="list-style-type: none"> • přetíženost v souvislosti s vysokými očekáváními (rodičů, učitelů) • „Dobré, ALE mohlo by to být lepší“ • vliv pozitivního hodnocení zaškoláctví
<p>přináležet k těm, kteří mne ocení</p>	<ul style="list-style-type: none"> • partou vrstevníků (akt odvahy, revolta) • snaha přináležet ke skupině, která je ochotna přijmout a pozitivně ohodnotit na základě jiných (snadněji splnitelných) kritérií
<p>neochota postavit se výjavům</p>	<ul style="list-style-type: none"> • neochota překonávat vlastní nedokonalost, být hodnocen, učit se, pracovat • vyhýbání se, nevěří si, „vzrál na to“

Jaké jsou potřeby, které *tlačí* nebo *táhnou* dítě ze školy ?

tlak

- *co je tlačí ze školy?*
- neoblíbenost či nepříjemnost (učitel, spolužáci, předmět)
- nuda
- konflikt se spolužáky
- školní neúspěch, zážitek selhání, obava z neúspěchu

tah

- *co je táhne ze školy?*
- oblíbenost či příjemnost (kamarádi, koníčky...)
- zábava
- snaha o „řešení“ problému (útěková reakce?)
- příležitost být úspěšný jinde než ve škole

Důsledky neomluvených absencí

(Kyriacou 2005)

- riziko výukových potíží a jejich zhoršování
  - méně možností na výběr další školy, která by dítě bavila
  - vliv na kvalitu života v budoucnosti
- vyloučení ze školy (SŠ)
- právní důsledky pro dítě i rodiče (ÚV, trestní stíhání, sociální dávky)
- navázání se na kriminální subkultury
  - v Anglii každý den 50 000 žáků za školou
  - žáci 10-16 let v době vyučování
    - 40% pouliční kriminality

- 25% drobných krádeží
- 20% vandalismu
- 30% krádeží aut

Co s tím? (Ondráček 2003, Kyriacou 2005)

- hlídáme **souvislosti absencí** (i těch omluvených)
  - s konkrétním učitelem, předmětem, situacemi zkoušení
- prozkoumejme **očekávání rodičů od dítěte**, nastavení rodinného prostředí
- v přímém kontaktu **nepomůže přesvědčování a ubezpečování** „nemusíš se bát a chodit za školu“ – působí to jako popření žákova subjektivního prožívání a proto i další zátěž
- orientujme se na **dlouhodobější změnu situace** (spolupráce s kolegy, externisty, rodiči)
  - snížení očekávání na výkon žáka s ohledem na jeho reálné předpoklady a schopnosti
  - didakticko-metodická opatření (behaviorální postupy – konkrétní kroky, ohled na potřeby)
  - = a tím umožnit korektivní zkušenost úspěchu spíše než selhání, posílení a stabilizace sebejistoty
- prozkoumejme **pozici dítěte ve třídě** (na okraji třídy?, šikanován?)
- vedení lepší dokumentace o problému
- lepší pomoc žákům s rizikem chození za školu
- osnovy, které lépe vyhovují zájmům a potřebám žáků
- informovanost o důsledcích (právních, vzdělávacích)
- intervenční programy proti záškoláctví

Praktický program na jedné britské SŠ (Kyriacou 2005)

Varování žákům, kteří by měli chuť dopustit se záškoláctví

Když opustím na jeden den školu, může se stát, že

- budu pozadu s učením
- dosáhnu špatných výsledků při závěrečných zkouškách
- bude pro mě těžší navázat a udržet přátelství
- mohl bych se stát obětí šikany
- nebudu se moci zúčastňovat některých školních aktivit
- nebudu členem školní rady
- mohl bych se dostat do potíží s policií
- nedostanu možná práci, kterou bych chtěl dělat, nebo nebudu moci studovat na další škole
- nebudu moci využít své schopnosti

Motivační prvky z jiných programů (Kyriacou 2005)

- odměny pro ty, kteří si v určitém období udrželi 100% docházku – diplomy, psací potřeby, lístky do kina, vstupenky na fotbal, do bazénu
- účast místních fotbalových klubů na podpoře programů dobré docházky a udělování diplomů a cen
- soutěž v docházce mezi třídami s týdenním vyhodnocením
- umožnění práce v programu proti záškoláctví pro žáky s omluvenými absencemi (peer program?)
- příprava aktivit, při kterých se zdůrazní rodičům jejich úloha při dodržování docházky
- péče o klima školy

Nejúčinnější opatření (ISV dle Kyriacou 2005)

- rychlé a konzistentní jednání a včasné informování rodičů ihned po absenci žáka
  - informace pro dítě i rodiče, že škola záškoláctví netoleruje a rodiče ho také nemohou ignorovat*
- přísná opatření proti záškoláctví – předmětem celoškolské politiky
  - účastní se žáci, učitelé, rodiče, obec*
- jednoznačně stanovená pravidla chování – konzistentní uplatňování
  - vyločení šikany a negativního vlivu spolužáků*
- docházku zpracovávat elektronicky
  - lze analyzovat, identifikovat vzorce a možné příčiny/rizika*
- předcházení včasným řešením problémů se studijním výkonem, případně upravit osnovy v souladu s individuálními potřebami
- zpřístupnit zájmové činnosti – motivace žáků, u nichž je riziko averze vůči škole

Literatura

- Čapek, R. 2008. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada
- Elliott, J.; Place, M. 2002. *Dítě v nesnázích. Prevence, příčiny, terapie*. Praha: Grada
- Kyriacou, Ch. 2005. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál
- Ondráček, P. 2003. *Františku, přestaň konečně zlobit, nebo...* Praha: ISV nakladatelství